

Branden.

forjæge et Strive saa rolig som
naar jeg løfter Øinene, ser jeg
og Ildregn af Gnistre falde tæt
nerne, og de befængte Kvæde fra
Øiet naar mine Øren som Kvæde
skrudd. Man skriver med ystrende
ende; Døved. Meget af det fremme
nimen med andet, men det er uand-

der blev det andet 00. Men skændte sig
ligeom utydeligt, og vi studede ikke. Vi styr-
tede frem i Navnærke og faldt over Gangerne,
som saa glemte paa Trappen. Nogen lybte
Kummet med en kvæde og uljeuæmtrængelig
Vædse. Saadanne Selander, medens man
hørte Striget af de flygtende Brandfolk, man
ikke saa, og Flammerens Røgen langs den
Kvæde man lige har forladt — saadanne Se-
lander er Fejlsbeder.

Vi gik i Vand som atter op; Jeg presede
Kommitteklædet i Munden og fremad. Saa
fom vi ned. Da lod der rødsjelsfulde Brag.
De sagde, det var Ribbersjelen, som styrede
sammen. Jøde fra Bygningen lod et langt

den snerne Sufen af Jiben — Rudeene
spilturde ind, da man sprængte Rudeportene
Jeg har skrevet med dette Baa! endelig
mine Øine, med et Haar af Gnistre ned
det Jug, hvori der strider. Nu staa af Kong-
borgen saa de tunge Mure med de hundre
Vinduer som luende Øine. Og det mind
forfærdeligt om et Kysthus, bygget af
Jatte, der ligger sin Kampe-Storsta: op med
strækkelig Baa!

Dagen, der kommer, vil vise en forfuld
tattet Kain. Det var Kristiansborg.
Herman Bang.

J O U R N A L I S T I K K E N S

Virkelighed – set i Herman Bangs Spiel

Temaer, indtryk og reportager

Udvalgt og indledt af Ulrik Lehmann

K L A S S I K E R S E R I E

Virkelighed – set i Herman Bangs Spiel

*Andre bøger i
Journalistikkens Klassikerserie*

Thingvalla-affæren – En journalistisk bedrift i 1880'erne
Først kendte eksempel på undersøgende
kampagnejournalistik i Danmark.
Artikler af Peter Nansen – redigeret af Mogens Meilby

Verden er så stor, så stor ...
Lasse Ellegaard-artikler gennem 30 år
Introduceret af Henrik Jul Hansen

Henrik Cavling – Nogle avisartikler
Cavlings udvalg af egne artikler fra 1910
Genudgivelse – introduceret af Gert Smistrup

Årenes Pressefoto
Et udvalg på 100 billeder, der viser
dansk pressefoto gennem mere end 25 år

Nils Ufer „Den nøgne journalist“
Klassisk, aktuel debatbog fra 1988 genudgivet
– efterskrift af Anker Brink Lund

Journalist på rettens vej
Artikler af Erik Nørgaard
Udvalgt og indledt af Mogens Meilby

PRESS – et historisk blad
Store artikler gennem årene
Redaktion og introduktion Ivan Rod

Ulrik Lehrmann

Virkelighed
– set i Herman Bangs Speil

Temaer, indtryk og reportager

FORLAGET

AJOUR

Virkelighed – set i Herman Bangs Speil

© Ulrik Lehrmann & Forlaget Ajour

Forlagskonsulent: Teddy Petersen

Forsiden er

øverst: Uddrag af „Branden“ fra *Nationaltidende* 4. oktober 1884

nederst: Christiansborg i brand, fra *Ugens Nyheder*, 4. årg. nr. 1, 1885

og karikaturtegning af Bang fra Punch, 1880

Omslag og grafisk tilrettelægning: Henriette Tost

Bogen er sat med Palatino og Trade Gothic

Produktion: Nørhaven A/S, Viborg

1. udgave, 1. oplag 2001

Printed in Denmark 2001

ISBN 87-89235-51-7

Ebog ISBN 978-87-91620-74-4

Alle rettigheder forbeholdes. Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele deraf er forbudt uden forlagets skriftlige tilladelse ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Institutioner, der har indgået aftale med Copydan, kan kopiere inden for de rammer, der er nævnt i aftalen.

Forlaget Ajour

Danmarks Journalisthøjskole

Olof Palmes Alle 11

8200 Århus N

www.djh.dk/ajour

Indhold

Ulrik Lehrmann: Journalisten Herman Bang – et hjul i hurtigpressens maskineri	7
Om artiklerne	25
Herman Bangs artikler	
Smaabreve fra Kjøbenhavn	27
Under Illuminationen	30
Dukkemagasinet	38
En Fattigmandsknejspe	48
Bag Kulisserne	58
I Modesalonen	70
Langs Strandvejen om Vinteren	83
Magasin du Nord	95
Landliv	104
De Gales By	115
Nonnernes By	129
Breve om Strandingen ved Klitmøller	139
Nogle Fattigbesøg før Jul	160
Fra Lighuset	173
Fra Charlottenborg	181
Syerskernes Fest	188
Belvederes Have	195
Forlystelser og Forlystelsessteder	201
Branden	208
Stakkels lille Vanzandt	216

Provinsartister	220
Forfærdende Ulykke paa Nordbanen	223
Paa Askov	232
Stationsbyerne	240
Feuilletonen	244
Det unge Sverig	248
Noter	254

OM JOURNALISTIKKENS KLASSIKERSERIE

OG REDAKTIONSKOMITÉEN	268
---------------------------------	-----

ANDRE BØGER FRA FORLAGET	270
------------------------------------	-----

Journalisten Herman Bang

Et hjul i hurtigpressens maskineri

Af Ulrik Lehrmann

Den store Hurtigpresse begyndte at tage fat til Aftennumret og sendte sine uafsladelige, hastigt klaprende Stød op gennem Huset. [...]

Der blev smækket med et Par Døre, saa det fo'r i Berg. Det var Hr. Stær, med Revision paa „Litteratur“: Der var strøget otte Linjer, han kunde næppe tale – otte Linjer....

– Der er strøget *halvtreds*, sagde Hr. Gravesen tørt.

– Men otte Linjer, som *maatte* ind.... Otte Linjer midt i Tankegangen. Hr. Stær satte sig, han begyndte at læse op af Revisionen, og korrigerede alt, som han læste, hidsigt, med en blaa Blyant, skønt han vidste, Maskinerne gik, og intet blev rettet.

[...]

– De hører jo Maskinen, sagde Gravesen. Han gik uforstyrrelig over til et Par Depecher.

Men Hr. Stær blev ved med sine otte Linjer, krammede med sine forskrevne Fingre i sit Skæg. Tilsidst sagde han: Hvorfor arbejder man her. Vil De sige mig – hvorfor sli-der man sig op i denne Anstalt? Her gælder det jo dog blot – at faa Numret fuldt.

– Ja, sagde Gravesen.

I denne skildring af det journalistiske arbejde i romanen *Stuk* fra 1887 betoner Herman Bang pressen som industri. Han kender det som journalist på *Nationaltidende* gennem flere år, og erfaringen er ganske frisk endnu. Hurtigpressens taktfaste rytme udgør pulsen i bladhusets arbejde. I forhold til det er

den enkelte skribent reduceret til en anonym leverandør af tekst i bestemte kvanta for „at faa Numret fuldt“.

Den journalist, hvis artikel bliver maltrakteret, er meget betegnende litteraturanmelder. Udover at indfange den moderne journalistiks vilkår rummer scenen således også en bevidsthed om, hvordan skønlitteraturen og de hermed forbundne forestillinger om individualitet og originalitet mister fodfæste i takt med den moderne presses og journalistiks fremmarch.

Herman Bangs temmelig trøstesløse skildring af det journalistiske arbejde bygger på hans egne erfaringer som journalist ved datidens største mediekoncern, Den ferslewske Presse. Jens Chr. Ferslew havde i 1863 udvidet sin litografiske virksomhed med et bogtrykkeri, og året efter lancerede han avisen *Dags-Telegraphen*. Med afsæt i denne avis' succes etablerede han i løbet af 1870'erne et bladimperium med tre aviser, der var målrettet til forskellige sociale lag. *Dags-Telegraphen* var beregnet for middelstanden, *Aftenposten* (oprettet 1873) henvendte sig til den københavnske almue, og *Nationaltidende* (oprettet 1876) fandt sine læsere blandt de øvre sociale lag. Med denne målrettede indsats placerede De ferslewske Blade sig markant på det københavnske avismarked. I 1885 udgjorde de 3 aviser 43 pct. af de københavnske avisers oplag.

Det er betegnende for Ferslews indstilling til bladdrift, at hans bladkoncern blev drevet ud fra rent kommercielle interesser. Det er ikke mindst bemærkelsesværdigt i betragtning af datidens store politiske modsætninger mellem højre og venstre, der indebar, at partitilhørsforholdet ellers var omdrejningspunktet, når en ny avis så dagens lys.

Ferslew-koncernen er det første store danske bladhus, som foruden de tre avisredaktioner også bestod af et stort trykkeri og en papirfabrik. Også teknologisk var Ferslew på forkant med udviklingen. Den hurtigpresse, Bang omtaler i *Stuk*, var Danmarks første rotationspresse, en engelsk Viktoriapresse, der blev taget i brug i 1875, og i 1879 begyndte Ferslew som det